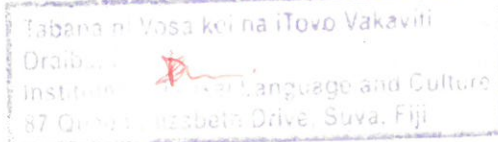

DEATHInvestigator: Torika.OInterviewed: Ratu Meli Kuruvoli..... Daviqele, Nabukalevu, KadavuULUTAGA: NA VEIQARAQARAVI EDAU CAKA NI MATE EDUA NA TAMATA.

- Mai Nabukelevu e wase tiko vakarua na mate ni dua tani na mate ni turaga ka duatani na mate ni dua na tamata walega. Mevaka na mate ni turaga koya ka sa liuliu sara tiko ni vanua ka sa Tui. Ni sa mate era sa na kcivi na lewe ni vanua, ko iratou na Bati ena nodratou i tavi na vakatagica tiko na Davui. Ena bogi tolu na nona davo tu na turaga ena tagi tiko ga na tagi ni Davui kei na qiri lali. Ena tabu talega ni dua na tamata me tagi veitali na luvana se watina. Ena vaka tiko koya me yacova sara na gauna sa lai caka kina na veibulu. Mai nai bulubulu sa na tiko talega edua veiratou na Bati eratou na qarava naveibulu. Ia ena tiko talega kina edua na Bete ka lewa tiko na tamata koya me lako mai na Sautabu. Kevaka sa tukuna yani ko koya me sa rauta ia sa na yala ga e keya. Ni sa lai biu ena i bulubulu na yago ni turaga koya ga na Bete ena rikata na yago ni mate me buluta yani vakavinaka na yago ni mate. Sa na caka tale na mocemoce me yacova na bogi lima ena caka tiko na kedra kakana. Ena qai

Cont'd Page 2.

- vakatau toka ga veiratou na turaga ni Davuiqekele kevaka eratou yalo kaukauwa ia enayacova na bogi tini. Eratou sa na qaravasara tiko ga na nodratou dui tavi. Me yacova ga na bogi lima era qai dau lai qoli na marama, ia ko ira na turaga era sa qai dau caka lovo ka caka vakalolo ka vakarautaka talega na magiti. Ni ra cabe ga mai na marama ena qoli sa na saqa sara na ika ka vakayacori sara na kana. Ni sa oti ga na kana sa oti talega na kena soqo. Ia na mate ni dua na lewe ni vanua e duvidui vakalailai mai na kena mate edua na turaga. Ia na kena caka edua na Burua edau vakatau sara toka fa mai vei ratou na turaga ni Nabukelevu era na vakarautaka mai ne veika kece me baleta na Burua. Me yacova ga na bogi lima koya sa na caka sara na kana vata na kena magiti, ni sa oti ga koya sa oti talega na kena vakayacori na veika kece me baleti koya. Ia na mate ni lewe ni vanua sa na caka talega kina na Burua mai veiratou na wekani mate. E caka vata ga na siga e yaco kina naveibulu se waraki na kena bogi lima.
- Ocei dau nona i tavi medau kauta sobu nai tukutuku ni mate ni dua na tura a?
- Sa dau tu ga ko ira na kena mata mera vakuta yaninai tukutuku koya veira na vei korokoro. Ia na gauna vata ga era na vinakati mera tiko mai ena koro koya sa na vaka kina.

Cont' Page 3.

- Era dau vakauta sara ga yani ko ira na dui mata ni vanua.
Eso dau tukuni yani ni kua qai mataka ka dau gole yani.
- Edau lai mamaroi tu kinayago ni mate ?
- Edau tu ga e loma ni vale veitalia sara ni boi ca tu
ena tu ga e loma ni vale. Era sa na vosota tu kevaka
sa boi ca.
- E tiko beka edua na mataqali era dau mai tevuaka ena
gauna sa mate kina ?
- Keitou sa dau tiko na mataqali vata me keitou dau
tevuaka sara ga e liu na nonai davodavo me dau davora.
- Edau vakaisulu beka vakacava ena gauna sa mate kina
edua na turaga ?
- Kevaka e sulu tiko vakavavalagi na uluna ga ena qai
vesu tiko ena masi. Ia mai liu era se dau sulu vaka
viti.
- Na cava era dau vakayagataka ni biu kina na yago ni
mate mevaka ni se sega na kisi nimate ?
- Ena solegi na mate ena binibini ibe vakateimera lako
vata na ibe lelevu kei na ibe lalai.
- Edua tale na ka edau vakayacoroi vua na yago ni mate
ni se bera ni kau yani me lai bulu ?
- Mai kea ena colatimai loma ni rara, me lai wavoki
mai loma koro kadua. Kenai balebale ni turaga ga
ko koya, ni sa lai davo e vale ni lotu ena lai davo
tale ga ena teveli.
- Edau yadravi beka na yago ni mate ni turaga ?
- Era dau yadrava sara ga na Bati mevaka nirau dau qiria

- tiko na lali ka uvu tiko na davui. Sa kena vakaraitaki tale tiko ga koya ni sa yadravi tikona mate ni turaga. Ko iratou tale ga na Bati eratou dau qarava na bulubulu, ka sa tikona mataqali me qarava na tikina koya. Edau sega ni rawa ni dua me rogo na domona, edau tagi ga na davui.
- Ocei na Bete ?
- O koya na Bete ni Bati ni ko koya taudua ga e tara na yago ni mate, ka lewa tale na veika e baleta na veibulu ni dua na turaga. Edau turaga sara ga eke koya na Bete ena gauna ni veibulu ?
- Edau tiko beka edua nai yau veira na Bati ?
- Io, edau caka nai yau ni keli bulubulu veira na Bati. Ia ni dua na lewe ni vanua me mate ko iratou na masu eratou daumai keli bulubulu. Ni sa mate tale edua na turaga edau colati na kena i wau mai veiratou na Bati. Baleta mai neitou eratou dau yadravi keitou na Bati.
- Na cava edau caka ni sa oti mai na veibulu ?
- Ni ra sa lesu mai na veibulu era dau lako yani ki wai tui mera lai vuluvulu. Kevaka era sa mai kana sara era na kana culacula mera kakua ni tara na kedra kakana. Oqori na kena vakarau ga vakavanua, me kua tale ni dua na sau ni turaga me tu e ligamu. Baleta ni wai tui ena oti kina na sau ni turaga.
- Vakacava ke dua na cala ?

- Ke sa dua na cala oqori e vakacala sara ga mai koya nai liuliu na Bete. Keda lai were i bulubulu mada ga tamata kece me lai vuluvulu e wai tui. Kevaka edua na beca ena sauti koya ga na nonai valavala. Era sa dau dui qarauna sara nanodra i tavi, ia edau dui vakamacala talega veira nanodra kawa me baleta nanodra i tavi. Oqori se kena vakarau ga mai liu ka yacova tiko mai ni kua.
- Mevaka mai Vanua Levu ni sa mate edua na turaga eso era dau vakaisulu drauni vasili se drauni qai, vakacava beka mai Nabukelevu ?
- Keimami sega baleta niu sega mada ga ni taura rawa edua na kena i tukutuku mai vua na noqu qase. Mevaka ena gauna e liu se gauna ni butobuto, era se dau vakaisulu drauni kau tu ga kina ko ira na tukada. Ka ra daramaka tu kina na drauni vasili kei nadrauni qai. Ia mevaka ena gauna ni kua sa yaco mai na lotu ka sa rarama mai na vanua ka sa veisau sara vakalevu na noda i tovo vakavanua.
- Ni ratou sa vuluvulu na Bati e wai e tiko tale beka edua na kena tabu ?
- Ena vanua ka lai caka kina na vuluvulu sa na kau sara yani e rua na kau ka lai tei mai na yasana kadua, ka tei tale ga edua mai nayasana kadua. Ni ra sa na raica ga koiri na tamata na tikina koyaera sa na kila sara. Ni tabu tiko na vanua koya ka vakatau sara toka vua na Bete.

Cont'd Page 6.

- Ena sega rawa tale ni dua me qoli ekeya me yacova sara ni sa bogi drau. Ni sa bogi drau ga sa na qai lai caka ekeya na qoli.
- Ko cei edau mai Bikabika tiko ?
- Mevaka mai na noqu vanua ko ira sara na koro ka ra dau soqoni mai na marama mera mai Bikabika tiko. Ia kevaka sa mani oso na vale era na lewe vica ga era na tiko ena vale ni mate. Ia qai dau tara toka edua na vaka tunuloa e tautuba me dau caka tiko kina uvu davui.
- Vakacava na kena curutaki mai ki tuba nayago ni mate, e tiko tale beka edua na kamunaga me dolava nakatuba koya ?
- Ni mate edua na turaga se lewe ni vanua ena tiko edua katuba. Ni sa curutaki ga yani e tautuba sa na sogo sara na katuba koya me sa vaki. Era lesu mai na veibulu sa qai caka edua na yaqona me veisa na yaqona vakaturaga. Ni sa oti koya sa qai lai dola tale na katuba. Ni dau lese vakarua na yaqona ni turaga eratou dau vakarautaka na lewe ni koro.
- Vakacava na duka ka dau tu ena loma ni vale ni mate ?
- Edau oti sara ga mai naveibulu sa qai rawa ni samaki. Me oti ga na yaqona ka dola kinana katuba sa qai samaki. Baleta ni sa bulu sara na mate sa narawa ni samaki, baleta tiko gona na kena rokovi na yago ni mate. Kevaka gona e sega ni dua e muria na tikina koya ena lauti koya ga na nona sau. Baleta na nona sau na turaga sa bau dua na ka.

Cont'd Page 7.

- Kevaka edua na tamata sega ni muria na lewa sa tu sa nayaco vua na sau ni turaga. Ni sau tabu edau caka na kena yaqona kei na kena magiti mevaka na kena cakacaka vakavanua. Baleta ni ka vakavanua meda cakava ga na kena gaunaisala dodonu. Ni sa caka oti ga vakavanua sa qai caka sara yani edua nakena lotu. Baleta na vanua sa lotu koya gona me caka vakadodonu na kena gaunaisala.
- E tiko beka edua na kakana me vakatabui ni sa mate edua na turaga ?
- Mai neitou sega ni vaka kina mai Nabukelevu. Na tabu duaduga ko iratou na Bati ni se bera ni caka na veibulu. Ni sa oti sara na veibulu ka ratou sa lai vuluvulu mai wai tui sa qai rawa niratou tara nakedratou kakana.
- E tiko beka edua na kena i balebale ?
- Baleta na wai tui nai dranumi mevaka edau kauta tani na sau kece ni turaga , mo lai vuluvulu mai wai tui. Mevaka eso edau soli wai ni sa oti na bogi va edau lai biu yani ki wai tui baleta me vakaotia na kena kaukauwa. Mevaka na vagunu e ka dina kara dau cakava tu na qase mai liu, ia mevaka ni sa yaco mai na lotu sa sega kinani yaga na tikina koya. Baleta ni sa sega ni dua na ka e uasivita na lotu.
- Edua beka nai balebale ninodra dau moce vata na marama ka yacova na bogi tini ?
- Kena balebale tiko ga mera rokova tiko ga kina mate.

Cont'd Page 8.

- Baleta ni tamata esa mate sa oti nanona via kila tale na cava e yaco tiko e vuravura. Ia ni qai dau lai caka talega na kena i Burua oqori sa qai vakatau sara toka ga veiratou nai taukei ni mate. Ni ka taucoko e caka tiko me baleta na mate kena i balebale ga ni rokovi tiko kina na yago ni mate.
- Dua tale bekana ka ko ni nanuma baleta na tikina oqo ?
- Au vakabauta sai koya beka ga oqo.

S A O T I